

WHAT PARENTS EXPECT FROM KINDERGARTEN FOR THEIR KIDS

Mariana Mincheva - Rizova

Konstantin Preslavsky University of Shumen, Department for Information, Qualification and Continuing Education, Varna, Republic of Bulgaria, m.mincheva-rizova@shu.bg

Abstract: Parents are the main factor for positive changes to the pre-school education system, because their biological and spiritual mission is to provide children's best interests.

We do not seem to doubt the understanding that kindergartens are for the children (at least because they stay there during the day), but we are not used to thinking that they belong to parents. But this is a fact, even only because parents are involved in the maintenance of kindergarten by paying local taxes and fees.

Parents are also clients of kindergartens, because they have negotiated with them a special social service - the education of their children. Therefore, they should enjoy the rights of key users of the service: to be informed of its quality; to evaluate and control it; to initiate and negotiate positive changes to it and actively cooperate in their implementation.

These and many other rights highlight parental leadership in the "family-kindergarten" interaction. They are not just one of the subjects that make up the educational community in the kindergarten, but are a primary factor for its development. The professionalism of the other participants in the educational community of the kindergarten: teachers, administrative staff; local community; service units that support the childcare facility (health and social services, NGOs, leisure centers, youth organizations, etc.) should help parents in their mission.

Do parents, however, have the necessary civic-legal and pedagogical competence to participate as equal partners in the life of the kindergarten? Can they care for the best interests of their children and be responsible for their development (according to the Convention on the Rights of the Child, 1989), if what is happening in kindergarten is significantly different from their expectations?

This publication seeks answers to these questions by presenting and analyzing some attitudes and expectations of parents from the municipality of Varna, related to children's staying in the kindergarten. They are identified in a study during the 2017/2018 academic year.

Keywords: pre-school education; parental expectations and attitudes; cognitive and psychosocial development of the child in preschool; parental competence; parental and teacher messages

КАКВО ОЧАКВАТ РОДИТЕЛИТЕ ОТ ДЕТСКАТА ГРАДИНА ЗА СВОИТЕ ДЕЦА

Мариана Минчева - Ризова

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, Департамент за информация, квалификация и продължаващо образование - Варна, Република България, m.mincheva-rizova@shu.bg

*Този доклад е изработен във връзка с изпълнението на вътрешноуниверситетски проект на тема:
„Очаквания и удовлетвореност на участниците в образователния процес от обучението ”
(Договор № РД-08-168/09.02/ 2018 г.), финансиран от Фонд „Научни изследвания“.*

Резюме: Родителите са натоварени с очакването да станат основният фактор за положителни промени в системата за предучилищно образование, защото тяхна е мисията – биологична и духовна да защитават висшите интереси на децата.

Ние, като че ли, не подлагаме на съмнение разбирането, че заведенията за деца са *на децата* (най-малкото, защото престояват там определено време), но не сме свикнали да мислим, че те принадлежат и *на родителите*. А това е факт, дори само защото родителите участват в издръжката на детските заведения като заплащат местни данъци и такси.

Родителите са и клиенти на детските градини, защото са договорили с тях извършването на услуга – възпитанието и образованието на своите деца. Следователно, те трябва да се ползват с правата на *основни*

потребители на услугата: да бъдат информирани за качеството ѝ; да я оценяват и контролират; да инициират и договарят положителни промени в нея и активно да сътрудничат при осъществяването им.

Тези и още много други права открояват *водещата роля на родителите* във взаимодействието „семейство – детска градина“. Те не са просто един от субектите, изграждащи образователната общност в детското заведение, а са първостепенен фактор за развитието ѝ. Професионализмът на останалите участници в образователната общност на детското заведение – учители, административен и помощен персонал; местна общност; обслужващи звена, които подкрепят детското заведение (здравни и социални служби, НПО, центровете за организиране на свободното време; организации, чиито фокус са младите хора и др.) би следвало да подпомогне родителите в осъществяването на мисията им.

Притежават ли обаче родителите необходимата гражданско-правна и педагогическа компетентност, за да участват като равностойни партньори в живота на детската градина? Могат ли да се грижат за *висшите интереси* на децата си и да носят *отговорност за тяхното развитие* (според Конвенцията за правата на детето, 1989г), ако това, което се случва в детската градина, се разминава съществено с очакванията им?

Настоящата публикация търси отговори на тези въпроси като представя и анализира някои нагласи и очаквания на представителна извадка родители от община Варна, свързани с престоя на децата им в детската градина, които са идентифицирани чрез проучване през учебната 2017/2018 учебна година.

Ключови думи: предучилищно образование; родителски нагласи и очаквания; познавателно и психосоциално развитие на детето в предучилищна възраст; родителска компетентност; родителски и учителски послания.

1.УВОД

Значителното намаляване на общия брой на децата в България през годините на прехода към демократично гражданско общество не доведе до съществено подобряване на параметрите на предучилищното образование - обхват, финансиране, материално-техническа база, кадрови ресурси, качество на образователно - възпитателния процес, обществен контрол, а дори им повлия негативно. Статистическите данни за обхвата на децата в системата на предучилищно образование от последните пет години показват, че спада нетният коефициент на записване на децата в детски градини. Този факт красноречиво говори за неефективни държавни и общински политики, насочени към предучилищното образование. Въпреки намерението на МОН да предложи задължителна предучилищна подготовка и за децата на 4 годишна възраст, все още много български общини не са в състояние да осигурят задължителното посещение на детска градина от 5-годишните. Сред причините за изоставането на България от другите европейски страни в областта на политиките за ранно детско развитие е подценяването на фактора: „родителска институция“. Според *Агенцията за образование, аудиовизия и култура на Европейския съюз*, „едни от най-ефективните мерки, подкрепящи ранното детско развитие, се отнасят до работата с родители, семейства и местни общности по осигуряване на тяхната подкрепа за предучилищното образование, както и до развитие на родителския им капацитет и насърчаване на участието им в образователния процес“¹⁹.

В България картината на „родителската институция“ става все по-пъстра и разнолика, което води до генериране на твърде разнообразни, разнопосочни, а понякога и взаимно противоречиви изисквания на семействата с различен социален статус към предучилищното образование. На двата полюса са демотивацията на родители без образование или с ниска степен на образование, трайно безработни и маргинализирани, да изискват от държавата гаранции за достъп до обучение на техните деца, и амбициите на родители с висок социално-икономически статус, които желаят да съвместят личната си кариера с ангажиментите на образователните институции да осигуряват най-добрите възможности за развитие на децата им. На практика, нито едната група родители, нито другата, са доволни от това, което се случва с децата в детската градина.

От своя страна, в работата, учителите насочват усилията си главно към резултатите от обучението по образователни направления, съгласно държавните образователни стандарти, и малко се интересуват какво родителите очакват от детската градина за своите деца. Дори са склонни да идентифицират повечето от родителските изисквания като необосновани претенции и търсят административни средства за справяне с

¹⁹ Tackling Social and Cultural Inequalities through Early Childhood Education and Care in Europe, 2009 <http://eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/098EN.p>.

тях (в смисъл на отхвърлянето им), вместо пътя на договарянето на положителни промени в предучилищното заведение.

Една от причините за подобно отношение са стереотипните разбирания и нагласи относно ролята на родителите и параметрите на взаимодействието им с образователните институции. Демократичните процеси в образователната система след 1989 година не успяха да преодолеят тоталитарните възгледи и практики на взаимодействие със семейството, които го поставят в подчинена позиция - като външен за системата елемент, който може да изпълнява само помощни функции спрямо дейността ѝ. На всички равнища на управление на образователната система, и до днес витае страх относно делегиране на правомощия на семейството, които ще му осигурят по-активна намеса в живота на образователните институции. Масово разпространено е разбирането, че родителите не притежават необходимите познания и умения да споделят заедно с педагогическия персонал на учебните заведения отговорностите за образованието и възпитанието на своите деца. Затова, овластяването на родителите през изминалите години, можем да определим като противоречив процес, забавен съществено от съпротивите на работещите в сферата на образование.

Все по-често обаче, на педагогическите специалисти ще им се налага да преодоляват негативните нагласи към родителите и да свикват с новите форми на взаимодействие и сътрудничество с тях, тъй като, според Закона за предучилищно и училищно образование (в сила от 2016 година), родителите вече имат статут на *партньори и участници* в образователния процес (чл.2 от ЗПУО). Колкото и да е предпазлив и пестелив спрямо правомощията на родителите, новият закон слага край на двадесет и пет годишното изолирано и самотно съществуване на родителската институция в демократичното образователно правно пространство. Надяваме се, тя бързо да се утвърди като непреодолим фактор в реалния образователен процес и да ѝ се предоставят условия да упражнява функциите си на *защитник на висшите интереси на децата* – основно правомощие, постановено в *Конвенцията за правата на детето* (1989г.)

2. ОЧАКВАНИЯ И НАГЛАСИ НА РОДИТЕЛИТЕ КЪМ ДЕТСКАТА ГРАДИНА

Проучването на някои основни очаквания и нагласи на родителите към детската градина е осъществено в рамките на вътрешноуниверситетски научен проект на тема: „Очаквания и удовлетвореност на участниците в образователния процес от обучението”, изпълняван от преподаватели в ДИКПО-Варна, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“.

Водени от разбирането, че родителите, като равностойни партньори и участници в образователния процес, имат право да информират педагогическите специалисти за своите очаквания към тях и към институцията, в която работят, се проведе допитване по посочената тема до родители на деца, посещаващи детски градини в гр.Варна. Информацията е събрана с помощта на анкети и интервюта, специално разработени за целите на изследването. Допълнително са проучени Интернет-форуми на родители по актуални за тях теми, отнасящи се до престоя на децата им в детската градина. Повече информация за теоретичната постановка на изследването, може да се получи от публикацията на Илиан Ризов, представена в изданието от настоящата XVIII Международна конференция THE POWER OF KNOWLEDGE (*Виж: Ризов, Ил. Развитие на училищната общност – ключови тези в търсене на промяната*)

Анализът на резултатите от проучването показва, че най-голяма чувствителност родителите проявяват към общинските **правила за прием в детските градини**, които не гарантират на децата равен достъп до качествено предучилищно образование. Затова и техните основни очаквания са свързани с промяната на тези правила.

Въпреки че нормативната уредба на предучилищното образование признава правото на всички деца на образование, без разлика на пол, социален, етнически произход и здравословен статус, в големите градове има недостиг на детски заведения, което не позволява да бъдат обхванати децата на всички родители, пожелали да се възползват от тази услуга. Заради общинските правила за прием, в тези градове се *нарушават и обезсмислят конституционни права на родителите и децата*, като право на задължително посещение на детска градина в определената от закона възраст, право на избор на детско заведение от родителя, на недискриминация по местоживееене и социален статус, на липса на привилегии. Например, ако погледнем правилата за прием, изработени от Община Варна, ще видим, че за да участва детето в класиранията, поне един от родителите му трябва да работи, или да е на трудовата борса, да няма задължения към местната хазна и да внесе здравни осигуровки.

В мнения, споделени във виртуалните форуми, родителите по категоричен начин идентифицират недостига на места в детските градини като нарушаване на техните права и правата на децата им. Те изразяват разочарования и гняв заради прекриването на мярката за социална справедливост, зад която стои липсата на воля на общинските органи на власт да предприемат адекватни мерки за разрешаване на проблема. Ето някои от тях:

*„Ако посещаването на детско заведение се разглежда като право на детето, то в такъв случай не би трябвало да има връзка с изпълнения и неизпълнения към държавата от страна на родителите, тъй като **по закон в България децата не могат да носят отговорност за постъпките на родителите си** (курс. мой). И в този смисъл абсолютно **всяко дете има право на детско заведение** (курс. мой), дори и децата на ромите! Защото децата са си деца и са с **равни права пред закона** (курс. мой)! Против съм двойния стандарт и ако трябва да бъдем справедливи, изискването за платени данъци и т.н. трябва да отпадне.”*

*„Споровете как да бъдат поделени недостигащите места насочват енергията в грешна посока. В края на краищата никое дете не е виновно, ако родителите му са останали без работа, или не са успели да отговорят на някое от изискванията. **Правото на детето да посещава детска градина е гарантирано от Конституцията и Закона за закрила на детето** (курс. мой).”*

*„Реалният проблем го знаем всички - просто няма места, **трябват нови градини, а не променяне на предимства** (курс. мой).”*

*„Мисля, че проблемът въобще не е в начина на подбор, а в **това че въобще има подбор** (курс. мой). Защото има категория кандидатстващи с утвърдени привилегии (някои от тях незнаяно защо), от които трябва да се притесняваме. **Явно е, че не всички деца са с равни права** (курс. мой).”*

*„**Не мислите ли, че ходенето в детско заведение би трябвало да бъде подсигурано и ние да решаваме, дали детето да ходи или не? В крайна сметка, това не е ли преходен момент - въвеждане на децата в социална среда - какво общо има с ходенето на майката на работа** (курс. мой)? Протестът би следвало да бъде насочен срещу образователната система като цяло: няма достатъчно ясли – редим се по опашки; няма достатъчно детски градини, а голяма част от съществуващите такива са в лошо състояние; трябва да разчитаме на късмет в томболи; въведе се предучилищно обучение от 5 години, без ясна позиция какво следва от това.”*

*„**Проблемът с детските градини е само показател за една дълбока социална криза, за една, абсолютно провалена откъм функционалност и ефективност, обществена система, която „вие и скърца за внимание”, ама няма кой** (курс. мой).”²⁰*

Следващото голямо очакване на родителите от детската градина е **тя да гарантира сигурна среда за развитие на децата им**. За тях, на първо място това означава въвеждане на задължително *видеонаблюдение в предучилищните заведения*. През последните години зачестиха случаите на упражнено насилие над деца в детската градина, регистрирани с помощта на аудио и видеозаписни устройства. Това провокира родителите в цялата страна да организират подписки за задължително поставяне на видеокамери за вътрешно наблюдение в помещенията на детските градини. Повече от половината от анкетирани родители в гр. Варна също настояват за това, като споделят мнението, че камерите ще помогнат за ограничаване на агресивните прояви в яслите и в детската градина.

За родителите очакването за сигурна среда за развитие на децата се свързва и със състоянието на **материалната база на детската градина**, която определя **условията за обучение, почивка и игри**. За никого не е тайна, че сградният фонд на детските градини е твърде амортизиран. Той се поддържа изцяло от местни приходи. Затова и родителите недоволстват, че общините не отделят достатъчно средства от своите бюджети за основни ремонти, поддръжка и модернизация на остарялата материална база. Обикновено се правят неотложни текущи ремонти при активното спомоществователство на родителите и се постигат козметични промени - подмяна на дограми и обзавеждане. Недостигат средства и за изграждане на площадки за игри и спорт на открито, обезопасени с подходяща настилка и снабдени със съвременни съоръжения. Детските градини разчитат основно на родителски дарения за осигуряване на всички дейности, свързани с възпитателно-образователния процес на децата: от съвременни средства за комуникация

²⁰ Вж. форум: „Неприети в детски градини”, Варна. <http://www.bg-mamma.com/index.php?topic=501392.15>

(компютърна и аудио-визуална техника) до играчки, учебна, детска литература, дидактически и канцеларски материали, сценични костюми, хигиенни средства и т.н.

Родителите разбират колко важно е състоянието на материалната база и в голямата си част проявяват отзивчивост и подпомагат финансово инициативите на родителските настоятелства (обикновено с дарения) за подобряването ѝ. В допитването, което проведохме през 2017/2018 учебна година, повече от 70% отговориха, че са участвали с пари под формата на дарения и/или доброволен труд в хигиенизирането на помещенията на детските заведения. Всъщност, ако родителите се гневят по повод на събираните от тях пари за текущи ремонти и поддръжка на детските градини, то е защото общините не признават, че това се прави. Формално кметовете са издали заповеди, в които забраняват на детските градини подобна дейност. Не всички родителите обаче са съгласни да бездействат, докато чакат плановите ремонти на общините. За тях е важен всеки ден от живота на децата и затова настояват пред директорите за извършване на ремонти и други хигиенно-битови промени, както и с готовност откликват, когато им бъде „подказано“, че такива се налагат в името на здравето на децата. Виртуалните форуми представляват любопитно четиво и по този проблем:

„През годината всеки родител може да направи дарение на групата, ако има желание. Тази година имаше определена минимална сума на дарението 50 лв. На родителска среща ни беше тактично поднесено, че миналата учебна година само 3-ма родителя са направили дарение. Останалите - да се сецат. Парите от даренията също отиват за нашите деца, така че аз занесох 50 лв. с идеята, ако мога по-нататък да дам още 50 лв.“

„При нас, освен 5 лв. месечно за тоалетни консумативи, отделно искат да носим и тоалетна хартия, мокри кърпи и т.н. Не е ли много то ва?“

„Ние решихме да се събират пари общо и да се купуват общо тези неща - мокри кърпи и други неща. Вода поръчваме с големи туби за диспенсър, както и пластмасови чаши.“²¹

Друг голям проблем, който перманентно се дискутира от родителите и е във фокуса на техните очаквания спрямо детската градина, е **здравословното хранене на децата**. Родителите искат да има по-голям контрол над него. Интересуват се от това, дали не се прави компромис с качеството на храната, за сметка на количеството. Желаят да има по-голяма прозрачност относно грамажа и хранителната стойност на ястията за всяка възрастова група, менютата да са по-разнообразни, да се увеличи предлагането на пресни зеленчуци и плодове и да не бъдат нарушавани правата на децата със заболявания: алергии и други, за които се изисква специален хранителен режим.

Противоречиви са коментарите на родителите относно целесъобразността на дневния режим, разписан за детските градини. Те обаче са единни в оценките си, че детската градина не осигурява достатъчно време за двигателна активност и игри на децата с техните връстници. Родителите масово констатират, че децата им се прибират у дома „ненаиграли се“. Според тях, в детската градина не се осигурява пълноценен двигателен режим на децата: не се предлагат достатъчно подвижни игри, не се водят във физкултурните салони (там, където ги има), не се извеждат редовно на разходки, не ползват външните спортни площадки по предназначение, рядко им се организират спортни изяви и празници. Затова техните **очаквания са за промяна на дневния режим**, който ще гарантира по-висока двигателна активност на децата и ще даде възможност да се ограничат тревожните тенденции във физическото им развитие, отнасящи се до обездвижване и наднормено тегло.

Има родители, които не одобряват и дневния режим на децата като съотношение между време за занимания (според задължителната учебна програма за съответната възрастова група), време за сън и време за свободни игри. Делът на съня (обикновено от 12.30 до 15.30), особено при децата от III и IV група, е несъразмерно голям спрямо времето, определено за останалите дейности, защото заедно с подготовката му и организирането след ставане, заема около половината (до четири часа) от престоя на децата в детската градина. И тъй като, по обясними причини, времето за обучаващите ситуации по програмата е неприкосновено, продължителността на обедната почивка ощетява децата по отношение на времето, предназначено за свободни игри, а оттам рефлектира върху уменията им за организиране на неформалните взаимоотношения с връстниците.

²¹ Вж. форум: „Детската градина – всичко, което ни интересува“, <http://www.bg-mamma.com/?topic=1014947.45>

Сред основните групи очаквания на родителите към детската градина са и тези, които се отнасят до **числеността и квалификация на педагогическия персонал**, който се грижи за децата. Родителите желаят в детската градина да има повече професионалисти, работещи в областта на ранното детско развитие – психолози, логопеди, ресурсни учители, които да имат яснота по отношение на работата с деца със СОП, деца в риск и надарени деца. Според родителите, наличието на професионален екип в детската градина ще доведе не само до по-доброто обслужване на децата, но ще се отрази позитивно и върху родителската общност. Родителите очакват повече специалисти в детската градина, които да ги консултират по актуални проблеми на възрастовото развитие на децата, да провеждат с тях обучения и групи за взаимна подкрепа. Освен това, родителите очакват да бъде повишавана чрез обученията педагогическата компетентност и на помощник-възпитателите.

Следващата значима група очаквания на родителите са свързани с **уменията на учителите да общуват с децата и да ги равнопоставят помежду им в процеса на взаимодействие** с тях. Родителите са недоволни от това, че учителите задават модели на взаимоотношения, които делят децата в групата. Поради естествената за възрастта реакция на неосъзнато копиране на авторитета, тези модели се мултиплицират от децата и затвърждават позициите на определени деца като любимци и аутсайдери. Създаденото статукво се отразява негативно върху личностното и социално развитие на децата: формира неадекватен Аз-образ; самоподценяване, демотивираност, или обратното - омаловажаване на постиженията на другите, надменност и желание за контрол над събития и връстници; създава конкурентни нагласи. Отношенията между децата и учителя рефлектират и върху родителите. Те също се настройват негативно помежду си и с това допринасят за затвърждаване на статуквото.

Детската градина трябва да подготвя децата за училище. Основната нагласа на родителите относно предназначението на детската градина като място, където децата трябва да се подготвят за училище, се подкрепя от самата образователно-възпитателна функция на детската градина, реализирана чрез дейността на детските учители, които подчиняват организацията на времето на децата (извън режимните моменти на хранене и следобеден сън) на провеждането на обучаващите ситуации, планирани според указанията на учебните програми, по които работят. Водени от голямата си любов и грижа за децата, както и от желанието да бъде забелязана отрано и от всички тяхната уникалност, родителите често поставят пред тях непосилни задачи, несъобразени с възрастовите и индивидуалните особености в познавателното им развитие. Родителите искат още в първа и втора възрастови групи децата не просто да знаят стихчета и песнички, а свободно да ги представят пред публика. В трета и четвърта група амбициите им са по отношение на четенето и смятането до десет. Въпреки че, детската градина няма за задача да оgramотява, родителите масово споделят разбирането, че в подготвителна група децата трябва да са научени поне да сричат. В родителските нагласи, посещението на детската градина е много полезно точно заради това, че предлага отрано „правилната”, научна представа за света. Всъщност, малка част от родителите се замислят, че проблемите на децата с учебното познание са проблеми на психическото им развитие. Психическата готовност за усвояване на познанието е свързана не само с възможностите на паметта, мисленето, вниманието, емоционалните процеси, които са възрастово и индивидуално обусловени. Тя е функция на цялостната представа и отношение към самия себе си. Опосредства се от особеностите на самосъзнанието - състоянието на самопознанието, самочувствието, самооценката, емоционалния тонус, уменията за адаптация, самоконтрола и социалните умения. И възрастните (в това число – родителите) са тези, от които зависи какви ще бъдат характеристиките на Аз – образа на детето в предучилищна възраст, т.е. какви ще бъдат личностните и социални аспекти на неговата психо-социална готовност за учене. Когато е подложено на изисквания, несъобразени с възрастовите особености в развитието му, детето преживява стрес. То не може да разбере защо родителите му настояват да прави нещо, което не желае. Така, стремежът на много родители (а и на другите значими възрастни в обкръжението на детето) да се постигне ранна, бърза и лесна социализация в детското общество на яслата и градината, завършва с формирането на тревожни, затворени в себе си, пасивни и апатични деца, или враждебно настроени, непрекъснато състезаващи се и налагащи се на всяка цена над другите, деца. Факт е, че родителските амбиции относно познавателното развитие на децата са добре посрещнати от детските учители, за които то също е приоритет. За съжаление, детската градина все повече заприличва на училището, въпреки твърденията на педагозите и всички фактори, ангажирани с нейното функциониране, че дейностите с децата се организират с помощта на игрови форми за работа.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дългото господство на централизирано регламентиране на правила, обслужващи цялостното функциониране на предучилищната образователна система, е генерирало проблеми, с които до такава степен сме свикнали, че сме ги направили невидими за самите себе си. Рефлексията на системата по отношение на собствените недостатъци и пропуски е толкова слаба, че не може да обслужи сама потребността си от положителна промяна. Процесите по осъвременяване и привеждане в съответствие с европейските стандарти на нормативната уредба са мудни и противоречиви. И залогник на статуквото са децата, които, по презумпция, са неизменно присъстващата трета страна в процеса на нормиране, търпяща неговите последици.

Участието на родителите в процеса на договаряне на правата и правилата, регламентиращи дейността на детските градини, ще ги постави в отговорно отношение помежду им и ще обслужи децентрализацията на управление на системата. Делегирането на правомощия на детските заведения за самостоятелно разпореждане с финансови средства и за свободно организиране на ресурсите на средата, където са конституирани, както и делегирането на правомощия на местните общности чрез Обществения съвет за контрол над решенията на предучилищните институции, ще превърне детските ясли и градини в средища за практикуване на граждански права за защита интересите на децата.

Необходимо е родителите да бъдат подпомогнати в усилията им да развият личностните и социалните си умения, за да са в състояние да посрещнат по-адекватно потребностите на своите деца. Обучението на родители би следвало да бъде един от приоритетите на образователните и социалните институции. Да направиш някого партньор означава да му имаш доверие и да му предоставиш възможността да се издигне до твоя ръст, защото си осъзнал необходимостта, че трябва да расте заедно в името на порастването на най-ценният ресурс - детето!

ЛИТЕРАТУРА

- [1] ООН (1989) Конвенция за правата на детето.
- [2] Правила за условията и редът за записване, преместване и отписване на деца в общинските детски градини на територията на община Варна. (www.varna.bg/bg/getfile.html/id/12ae3f826bb1b9873c71c353f3df494c)
- [3] Минчева - Ризова, М. (2010) Несъстоялото се порастване или накратко за затруднените родители, детската градина и за детето между тях. Варна. (http://www.sauchastie.org/pubs/docs/pub_file_55.pdf)
- [4] Минчева - Ризова, М. и Ил. Ризов. (2002) Образователен подход „Умения за живот”: Развитие на личностни и социални умения в училище. С. UNICEF. (<https://www.unicef.bg/assets/PDFs/new/37.pdf>)
- [5] Форум: „Ред в детската градина, кои неща ви се виждат безсмислени”, (<http://www.bg-mamma.com/index.php?topic=624743.0:all>)
- [6] Форум: „Дневният режим в детската градина”, (<http://www.bg-mamma.com/index.php?topic=314098.15>)
- [7] Форум: „Следобедният сън в детските градини” (<http://www.bg-mamma.com/index.php?topic=448926.120>)
- [8] Форум: „Работно време на детските градини”, (<http://www.bg-mamma.com/index.php?topic=426565>)
- [9] Форум: „За допълнителните пари в детската градина”, (www.bg-mamma.com/index.php?topic=615842.msg19920928#msg19920928)

